

Ymateb i Ymgynghoriad / Consultation Response

Enw / Name:	Meilyr Rowlands
Rôl / Role:	Prif Arolygydd Ei Mawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru
E-bost / Email:	[REDACTED]
Rhif Ffôn / Tel No:	02920 446 446
Dyddiad / Date:	3 Ionawr 2020
Pwnc / Subject:	Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru)

Gwybodaeth gefndir am Estyn

Estyn yw Swyddfa Arolygiaeth Ei Mawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru. Fel corff y Goron, mae Estyn yn annibynnol ar Lywodraeth Cymru.

Prif nod Estyn yw codi safonau a gwella ansawdd addysg a hyfforddiant yng Nghymru. Caiff hyn ei nodi yn Neddf Dysgu a Sgiliau 2000 a Deddf Addysg 2005 yn bennaf. Wrth gyflawni ei swyddogaethau, mae'n rhaid i Estyn ystyried:

- Ansawdd addysg a hyfforddiant yng Nghymru;
- Y graddau y mae addysg a hyfforddiant yn bodloni anghenion dysgwyr;
- Y safonau addysgol a gyflawnir gan ddarparwyr addysg a hyfforddiant yng Nghymru;
- Ansawdd arweinyddiaeth a rheolaeth y darparwyr addysg a hyfforddiant hynny;
- Datblygiad ysbrydol, moesol, cymdeithasol a diwylliannol dysgwyr; a'r
- Cyfraniad a wneir at les dysgwyr.

Mae cylch gwaith Estyn yn cynnwys (ond nid yn unig) meithrinfeydd a lleoliadau nas cynhelir, ysgolion cynradd, ysgolion uwchradd, ysgolion annibynnol, unedau cyfeirio disgyblion, addysg bellach, dysgu oedolion yn y gymuned, gwasanaethau addysg llywodraeth leol, dysgu yn y gwaith, ac addysg a hyfforddiant athrawon.

Gall Estyn roi cyngor i'r Cynulliad ar unrhyw fater sy'n gysylltiedig ag addysg a hyfforddiant yng Nghymru. Er mwyn cyflawni rhagoriaeth i ddysgwyr, mae Estyn wedi pennu tri amcan strategol:

- Darparu atebolrwydd i ddefnyddwyr gwasanaeth ar ansawdd a safonau addysg a hyfforddiant yng Nghymru;
- Llywio datblygiad polisi cenedlaethol gan Lywodraeth Cymru;
- Meithrin gallu i wella'r system addysg a hyfforddiant yng Nghymru.

Nid yw'r ymateb hwn yn gyfrinachol.

Cyflwyniad

Mae Estyn yn cefnogi'r ddeddfwriaeth arfaethedig, ar y cyfan, fel y'i hamlinellwyd yn y Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru). Mae'r darpariaethau ar gyfer ehangu'r etholfraint i bobl ifanc 16 ac 17 oed yn cael eu croesawu gan Estyn, gan y credwn y bydd hyn yn galluogi pobl ifanc i gyfrannu'n well at eu cymunedau lleol trwy drafodaeth wleidyddol gadarnhaol ac arfer eu pleidlais. Hefyd, mae Estyn o'r farn y bydd newid o'r fath yn cael effaith uniongyrchol ar y cwricwlwm ysgol, a'i le wrth baratoi pobl ifanc i ymgymryd â'u hawliau fel dinasyddion etholfreiniedig. Bydd hyn yn cefnogi gwireddu'r pedwar diben yn y Cwricwlwm drafft i Gymru 2022 i ddatblygu plant a phobl ifanc yn:

- ddysgwyr uchelgeisiol, galluog sy'n barod i ddysgu drwy gydol eu hoes
- cyfranwyr mentrus, creadigol sy'n barod i chwarae eu rhan yn llawn yn eu bywyd a'u gwaith
- dinasyddion egwyddorol, gwybodus yng Nghymru a'r byd
- unigolion iach, hyderus sy'n barod i fyw bywyd gan wireddu eu dyheadau fel aelodau gwerthfawr o gymdeithas.

Croesewir y darpariaethau sy'n galluogi Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol i roi cydbwyllograu ar waith er mwyn darparu gwasanaethau yn fwy effeithiol ac effeithlon, ac mae Estyn yn disgwyl y bydd y darpariaethau hyn yn arwain at gydweithio mwy effeithiol ar lefel awdurdod lleol, a phartneriaethau sydd wedi'u sefydlu'n fwy cadarn, gyda dibenion cliriach, a mesurau atebolrwydd mwy effeithiol.

Mae'r darpariaethau ar gyfer system newydd o ran perfformiad a llywodraethu newydd mewn awdurdodau lleol yn canolbwyntio'n glir ar brosesau hunanasesu, a ddylai alluogi awdurdodau lleol i gymryd camau mwy effeithiol ar gyfer hunanreoleiddio a gwella.

Mae Estyn hefyd yn croesawu'r cynigion ar gyfer gweithio agosach a chydweithio rhwng yr arolygiaethau a'r cyrff rheoleiddio, ac ar gyfer cyfnewid gwybodaeth rhwng y rhain a gyda Llywodraeth Cymru.

Gellid cryfhau'r Bil hwn ymhellach drwy:

- nodi'r angen i ymgysylltu'n benodol â phlant a phobl ifanc fel isadran o'r cyhoedd yn rhan 3
- nodi'n glir pa swyddogaethau y gellid eu trosglwyddo mewn perthynas â gwella addysg
- cynnwys cyrff arolygu a rheoleiddio perthnasol fel ymgynghoreion statudol wrth lunio rheoliadau i greu Cyd-bwyllgorau Corfforedig.

Rhan 1 - Etholiadau

Mae Estyn yn croesawu'r cynnig i ymestyn yr hawl i bleidleisio mewn etholiadau llywodraeth leol i bobl ifanc 16 ac 17 oed. Mae'r cynnig hwn yn cydnabod gallu'r bobl ifanc hyn i ddeall eu cymuned leol a'i materion yn iawn, ac i gyfranogi'n llawnach mewn bywyd gwleidyddol lleol. Hefyd, mae'r cynnig hwn yn cydnabod hawl y bobl ifanc hyn sy'n aeddfedu o dan Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (CCUHP) i gael dweud eu dweud, ac i ddylanwadu ar y penderfyniadau sy'n effeithio arnynt, a'r cyfle iddynt wneud hynny trwy'r blwch pleidleisio.

Dylai Llywodraeth Cymru ystyried goblygiadau'r cynnig hwn ar gyfer y cwricwlwm ysgol hefyd, ac mae angen iddi gryfhau ei harweiniad presennol i ysgolion yn addysg disgyblion mewn dinasyddiaeth. Er enghraifft, os mabwysiedir y cynnig hwn, bydd disgyblion o 14 oed yn cael eu hannog i gofrestru i bleidleisio o 16 oed. Mae disgwyliaidau'r cwricwlwm fel y'u hamlinellwyd yn arweiniad Llywodraeth Cynulliad Cymru (2008) [Fframwaith addysg bersonol a chymdeithasol ar gyfer dysgwyr 7 i 19 oed yng Nghymru](#), yn mynnu bod dinasyddiaeth yn cael ei chynnwys yn y cwricwlwm. Bydd ffocws o'r fath yn cynorthwyo i wireddu pedwar diben y Cwricwlwm drafft i Gymru 2022 i ddatblygu plant a phobl ifanc yn:

- ddysgwyr uchelgeisiol, galluog sy'n barod i ddysgu drwy gydol eu hoes
- cyfranwyr mentrus, creadigol sy'n barod i chwarae eu rhan yn llawn yn eu bywyd a'u gwaith
- dinasyddion egwyddorol, gwybodus yng Nghymru a'r byd
- unigolion iach, hyderus sy'n barod i fyw bywyd gan wireddu eu dyheadau fel aelodau gwerthfawr o gymdeithas.

Rhan 2 – Pŵer Cymhwysedd Cyffredinol

Dim sylw gan Estyn

Rhan 3 – Hyrwyddo Mynediad at Lywodraeth Leol

Mae Estyn yn croesawu'r cynigion a amlinellir yn Rhan 3 y Bil, ochr yn ochr â'r cynigion yn Rhannau 4, 5 a 6 i gryfhau atebolrwydd trwy fesurau perfformiad a llywodraethu newydd yn seiliedig ar hunanasesu, ac maent yn ymddangos yn gynhwysfawr a chadarn. Bydd y ddeddfwriaeth arfaethedig fel yr amlinellir yn rhannau 3, 4, 5, a 6, yn helpu sicrhau bod awdurdodau lleol yn canolbwyntio'n well ar hunanasesu mwy effeithiol, a'i gyfraniad at atebolrwydd mewnol rhwng swyddogion ac aelodau etholedig, ac at yr etholwyr lleol.

Mae'r gofyniad am adroddiad blynyddol gan y cyngor cyfan wedi'i nodi'n syml yn yr adran hon (Rhan 3), ac fe'i datblygir ymhellach ac yn fanylach yn Rhan 4 adran 68.

Dylid hyrwyddo ymgysylltiad y cyhoedd mewn penderfyniadau ar bob lefel, a bydd y gofyniad i gyhoeddi strategaeth ar gyfranogiad y cyhoedd yn helpu cryfhau'r ymglymiad hwn. Yn unol â CCUHP Erthygl 14, gallai fod yn fuddiol cyfeirio'n uniongyrchol at y gofyniad i hyrwyddo cyfranogiad plant. Gallai'r ychwanegiad hwn gryfhau'r agwedd hon ar y ddeddfwriaeth ymhellach. Mae strategaethau cyfranogiad plant eisoes ar waith gan lawer o awdurdodau lleol, ynghyd â fforymau lleol i gefnogi'r hawl hon.

Rhan 4 – Gweithrediaethau, Aelodau, Swyddogion a Phwyllgorau Awdurdodau Lleol

Mae'r gofyniad o dan ran 4 y bil am adroddiad blynyddol gan y cyngor yn cyfeirio'r ddyletswydd hon tuag at bwyllgor safonau, yn adrodd ar weithgarwch dyletswyddau'r cyngor. Dylai'r cyfarwyddyd am i'r 'awdurdod perthnasol' ymateb i'r adroddiad hwn gan ei bwyllgor safonau, wella deialog mewnol yr awdurdod lleol fel system hunanwella.

Rhan 5 – Cydweithio gan Brif Gynghorau

Roedd y cynigion yn rhan 5 ar gyfer gweithredu ar y cyd rhwng cynghorau, yn amlinellu proses gydlynus ac amodau clir er mwyn i ddau neu fwy o gynghorau ddod at ei gilydd i sefydlu cydbwyllgor corfforedig i arfer swyddogaeth neu swyddogaethau mewn perthynas â phrif ardaloedd y cynghorau hynny. Hefyd, mae'r cynnig yn nodi'n glir lle gallai Llywodraeth Cymru gyfarwyddo cynghorau i ffurfio cydbwyllgor. Mae Adran 79 (3) (a) (i) yn dweud yn glir y byddai hyn yn cynnwys gwella addysg.

Mae'r darpariaethau a wnaed ar gyfer hyn yn y Bil yn debygol o gefnogi awdurdodau lleol yn well wrth gyflawni'u dyletswyddau gwella ysgolion drwy'r Consortia Rhanbarthol. Ymhellach, byddai'r darpariaethau hefyd yn galluogi i waith ychwanegol gael ei drosglwyddo ymlaen i'r Consortia Rhanbarthol, lle bo'n briodol, yn ôl disgrisiwn yr awdurdod lleol neu Lywodraeth Cymru.

Mae'r darpariaethau o dan adran 77 (4) (a) a (b) yn codi'r posibilrwydd o brif gyngor yn dewis naill ai trosglwyddo swyddogaeth, neu gadw'r swyddogaeth honno. Bydd angen ymchwilio ymhellach a rhoi gwedd gliriach ar y goblygiadau i awdurdodau lleol a Chonsortia Rhanbarthol ar gyfer cyflawni dyletswyddau statudol gwella ysgolion. Mae ein hadroddiadau cyhoeddedig ar waith y consortia rhanbarthol ar gyfer gwella ysgolion wedi dangos ei fod yn cymryd amser i sefydlu trefniadau effeithiol ar y cyd. Mae hefyd yn mynnu ymrwymiad llawn yr awdurdodau lleol cyfansoddol. Yn amlwg, bydd y trefniadau arfaethedig yn rhoi'r

math hwn o wasanaeth rhanbarthol ar sylfaen statudol gryfach a chliriach o lawer. Trwy weithio gyda'i gilydd, gall awdurdodau lleol greu màs critigol o arbenigedd i gefnogi gwella addysg yn fwy effeithiol. Bydd y darpariaethau yn galluogi awdurdodau lleol i nodi'r awdurdodau partner mwyaf rhesymegol i weithio gyda nhw, ac yn rhai achosion gallai hynny olygu'r grwpiau Consortia Rhanbarthol presennol.

Byddai'n fuddiol diffinio beth a olygir gan wasanaethau sy'n gwella addysg. Mae ein tystiolaeth ni o arolygiadau o ysgolion ac awdurdodau lleol yn dangos cydadwaith cymhleth y ffactorau sy'n cyfrannu at lwyddiant ysgol a'i disgyblion. Gall ystod eang o wasanaethau gyfrannu at wella addysg, ac ni ddiffinnir bob un ohonynt fel gwasanaethau sy'n rhan o'r consortia rhanbarthol presennol ar gyfer gwella ysgolion. Er enghraifft, a fyddai gwasanaethau cymorth ymddygiad, gwasanaethau lles addysg neu wasanaethau i gefnogi anghenion addysgol arbennig yn swyddogaethau y gellid eu darparu drwy gydbwyllgor corfforedig ar gyfer gwella addysg?

Byddai'n fuddiol hefyd egluro p'un a fydd y pwerau arolygu sydd gan Estyn mewn perthynas ag awdurdodau lleol o dan adran 38 Deddf Addysg 1997 (<https://www.legislation.gov.uk/cy/ukpga/1997/44/section/38>) yn berthnasol i unrhyw gydbwyllgor corfforedig. Er enghraifft, a fyddai angen i ni arolygu ac adrodd ar gyflawni gwelliant ysgolion gan gydbwyllgor corfforedig ar wahân i'r arolygiadau o'r awdurdodau lleol cyfansoddol?

O dan Adran 78 (3) y Bil, byddai'n fuddiol rhestru unrhyw gyrff arolygu perthnasol fel ymgynghoreion statudol.

Rhan 6 – Perfformiad Prif Gyngorau a'u Llywodraethu

Mae'n hanfodol bod awdurdodau lleol yn sefydliadau myfyriol, sy'n hunanwella. Mae Estyn yn cydnabod cyfraniad y cynigion a amlinellir yn Rhan 6 at atebolrwydd yr awdurdod lleol a'i berfformiad, i'w etholwyr, trwy'r darpariaethau a amlinellwyd sy'n mynnu bod yr awdurdod lleol yn ymgynghori ar ei berfformiad ac yn adrodd arno. Mae'r rôl ar gyfer Estyn fel arolygiaeth yn glir o ran yr atebolrwydd hwn, drwy'r gofyniad i'r awdurdod lleol anfon copïau ato o unrhyw adroddiadau, argymhellion, a chynlluniau gweithredu.

Dylai'r gofyniad i'r awdurdod lleol gynnal asesiad o berfformiad paneli, gryfhau'r gwaith o graffu ar berfformiad yr awdurdod lleol ymhellach.

Ond nid yw'r gofyniad ar Estyn sy'n deillio o dderbyn y rhain wedi'i ddatgan yn glir.

Mae Estyn yn rhagdybio bod y darpariaethau a wnaed o dan adran 94 Pŵer yr Archwilydd Cyffredinol i gynnal arolygiad arbennig pe na bai'r awdurdod lleol yn bodloni ei ofynion perfformiad, yn cynnwys perfformiad addysg. Yn yr achos hwnnw, gallai'r Archwilydd Cyffredinol, fel canlyniad anfwriadol, dorri ar draws dyletswyddau Estyn. Byddai'r darpariaethau o dan adran 94 (7) sy'n mynnu bod yr archwilydd cyffredinol yn rhoi copi o'i adroddiad yn dilyn arolygiad arbennig i Estyn, yn fwy effeithiol pe bai'r darpariaethau hyn yn mynnu bod yr Archwilydd Cyffredinol yn gweithio mewn partneriaeth ag Estyn o ran unrhyw arolygiad arbennig a oedd yn cynnwys dyletswyddau a darpariaeth addysg awdurdod lleol.

Mae Estyn yn croesawu'r adrannau a amlinellir ym mhennod 3 Rhan 6 yn ymwneud â chydlyniant rhwng rheoleiddwyr. Mae'r adrannau hyn yn amlinellu'r rhesymeg yn glir ar gyfer cydlyniant o'r fath. Fodd bynnag, mae'r darpariaethau fel y'u hamlinellwyd yn cyfeirio at reoleiddwyr, ac nid yw Estyn fel y cyfryw yn cyflawni rôl reoleiddio; yn lle hynny dyletswyddau arolygiaeth sydd ganddo. Gellid nodi'r gwahaniaeth rhwng cyrff rheoleiddio ac arolygiaethau yn well yn y bennod hon.

Rhan 7 – Uno ac Ailstrwythuro Prif Ardaloedd

Dim sylw gan Estyn

Rhan 8 – Cyllid Llywodraeth Leol

Dim sylw gan Estyn

Rhan 9 – Amrywiol

Mae Estyn yn croesawu'r darpariaethau ar gyfer rhannu gwybodaeth rhwng arolygwyr a rheoleiddwyr fel yr amlinellwyd yn adran 156 Rhan 9. Dylai'r ddarpariaeth hon gryfhau'r cydweithio rhwng y cyrff hyn ymhellach.